

I situàcia le rromenqi anθar e 11-to EU somdasne thema – E resimata le sondaženqe

Xarni prezentàcia e puchimatenqi

Kadava rapòrto anderàrel e anglutne resimata le puchimatenqe, p-i bàza jekhe analizaqi kaj dikhlàs numaj jekh rig anθar e dàte. Anθ-o kadava manaj, e sikavde resimata reprezentisaren o jekhto phird te sikavel o baro nanaipen e datenqo kaj dikhel i socio-ekonomikano situàcia le rromenqi anθar EU thaj o nanaipen e datenqo kaj dikhel lenqe xakaja.

Save thema sas line anθ-o dikhipen?

- O principàlo sondàžo kerdo kaθar i FRA, dikhindor e rromen, anderàrdàs i Bulgària, i Çèxia, i Frància, i Grècia, i Itàlia, i Hungària, i Pòlska, i Portugàlia, i Rumùnia, i Slovàkia thaj i Espània.
- O thanutno sondàžo kerdo kaθar o PNUD, I Sundalutni Bànka thaj i Europutni Komisia (PNUD/ I Sundalutni Bànka /EK) dikhindor e rromen, anderàrdàs vi pañz anθar kadala thema, i Bulgària, i Çèxia, i Hungària, i Rumùnia, i Slovàkia, thaj, vekheder, òv thema avrål EU, anθar e Rätutne Balkanà thaj i Moldovikani Repùblika.

Kon sas e puçhle zene?

- Anθar kodola 11 thema somdasne EU, anθ-el s-ol duj sondàže, sas puçhle 22 203 rroma thaj gaže kaj dine informàcie palal 84 287 zene, e somdasne penqe gavutne kherenqe.
- E intervjuerà sas kerde mujal, anθ-el khera e puçhle rromenqe thaj gaženqe.
- Zene kaj phenden ke si rroma. Anθ-i Frància, kadala zene indentifikisaren pen sar gens du voyage, kaj ziven anθ-el vurdon, thovde p-e popàsura. E rroma kaj si EU themutne anθar i Rumùnia, vi von sas puçhle; e resimata vaš kadava grùpo e zenenqo kaj ziven anθ-i Frància, avela dine avri anθ-jekh avutno rapòrto.
- Le somdasne e generalone zenipnasqe, kaj ziven sa kadala zonaθe, vaj pašal e rroma, vi von sas puçhle. Andre, anθ-o rapòrto, kadava grùpo si anavàrdo sar „gaže”.

Save puçhimata sas labàrde anθ-el sondažurà?

- Puçhimata palal e bazutne socio-demografikane karakteristike kaj dikhel savorre kherutne somdasne
- Puçhimata palal kadalenqi situàcia kaj dikhel e butipnasqo anderàripen, i edukàcia, o sastipen thaj le khera
- Puçhimata palal o perokaj von ziven thaj lesqo vazdimos

- Puçhimata palal i integràcia, i diskriminàcia, o prinzaripen penqe xakajenqo thaj e problèmurà phande e themutnipnasqe
- Puçhimata palal o mobilipen thaj palal o phirutnipen

Kozom mujalutne si e resimata?

- E resimata si mujalutne vaš le rroma kaj ziven anθ-jekh zòna thuleder sar i themutni mèdia.
- E resimata vaš le gaže na na-i mujalutne vaš o buteripen le manušenqo tha', sine mujalutne vaš e rroma, anθar kodoja ke e puçhle gaže si anθar sajekh trujalipen, sajekh butipnasqi diz thaj sociàlo vazdipen.

So sikaven e resimata

E resimata sikaven jekh nasul rangàripen e situaciaqo le rromenqi kaj sas anderàrde anθ-o sondàžo. I kompàracia le gazenqa kaj ziven anθ-o perutnipen le rromenqo, sikavel bare ververimata dikhindor lenqe socio-ekonomikano situàcia; sathaj, butivar niç i situàcia le zenengi kaj den angledinimata, na-i maj xanci nasul. Kadala dàte çacàren o trebaipen anderàrdo anθ-o Vakàripen e *Europutni Komisiaqo dikhindor o EU kàdro vaš e themutne strategie e rromene integraciaqe zi k-o 2020*, o trebaipen “e zorale akcienqo, thavde anθ-jekh aktivo dujvakàripen e rromane khetanipnaça, odobor p-o themutno nivèlo, kozom p-o EU nivèlo”.

E prezentisarde indikatòrurà sikaven ke anθ-el kodola **11 somdasne EU thema, kaj si anderàrde anθ-el sondažurà**, i socio-ekonomikano situàcia le rromenqi, phande kodole štare mujalutne umalenθar, kaj si o anderàripen k-i buti, i edukàcia, e khera thaj o sastimos, na-i laçi, tha' si, anθ-i mèdia, maj nasul sar i situàcia le gazenqi kaj ziven anθ-o perutnipen le rromenqo. Kadala indikatòrurà sikaven vi ke e rroma thavden maj dur te maren pen mamuj i diskriminàcia thaj na zanen dòsta palal lenqe EU xakaja, sar misalàqe palal i Direktiva kaj dikhel o rasiàlo barabaripen (2000/43/CE).

Dikhindor i edukàcia:

- P-i mèdia, numaj jekh anθar duj çhavorre anderàrde anθ-o sondàžo si vi andrexramosarde anθ-jekh angliškolutni institùcia vaj anθ-i xurdelin;
- Kana si o musajutno vaxt te zal anθ-i škòla, bi i Bulgària, i Grècia thaj i Rumùnia, enà anθar deš çhavorre e beršipnaça maškar 7 thaj 15 berša, si raportime sar andrexramosarde anθ-i škòla;

- O kotorliipen k-i edukàcia tiknàrel but palal o beršimos kana agorisarel i musajutni školarizàcia: nùmaj 15% anθar e terne rroma anderàrde anθ-o sondàžo agorisarel o opralutno sekundàro nivèlo e siklovimatenqo vaj jekh profesionàlo škòla.

Dikhindor i okupàcia e butipnasqi zor:

- p-i mèdia maj xanci jekhe anθar trine rromenθar keren buti thaj si pokinde;
- jekh anθar trin pučhle rroma phenden ke si bibutàrne;
- aver rroma phenden ke si kherutne, cirde anθar i buti, kè na-i len zor te keren buti vaj ke von keren varesave biumblavde aktivimata.

Dikhindor o sastipen:

- jekh anθar trin pučhle rroma maškar 35 thaj 54 berša si len sastipnasqe pharimata kaj sanàren lenqe divesutne butàrimata.
- P-i mèdia, opretele 20% anθar e rroma kaj angleden k-o sondàžo, na-i len sastipnasqo ristàripen vaj na zanen kana si len ristàripen vaj na.

Dikhindor le khera:

- p-i mèdia, anθ-el rromane khera anderàrde anθ-o sondàžo, anθ-jekh livni ziven maj but duje zenenθar;
- opretele, 45% anθar e rroma ziven anθ-el khera kaj nana-i nič jekh anθar e avutne bazutne lokhàrimata, kaj si: i andrutni kiravlin, i andrutni xindelin, o zaji vaj andrutni nanàrlin thaj o thavdipen.

I ćorripen:

- p-i mèdia, opretele 90% anθar e rroma anderàrde anθ-o sondàžo ziven anθ-el khera kaj o resimos p-o mèmbro si telal e themutne ćorripnasqe limite;
- p-i mèdia, opretele 40% anθar e rroma ziven anθ-el khera kaj jekh anθar le somdasne sas dutisardo te pašlarel bokhalo, barem jekh var anθ-o nakhlo čhon, anθar kodoja ke n-aštisardš te kinel xaben.

I discriminàcia thaj o prinzaripen le xakajenqo:

- opretele paš anθar e rroma anderàrde anθ-o sondàžo phende ke marden pen mamuj i diskriminàcia anθ-e palutne 12 čhona, kodolesqe penqe selikane darrinà;
- opretele 40% anθar e rroma anderàrde anθ-o sondàžo, zanen ke si kriza kaj rokhen i diskriminàcia le zenenqi kaj si kotora anθar selikane grùpurà, kana von mangen te kerel buti.

Sar šaj te labàrel e resimata le sondàženqe kaθar e politikane deciziaqe fàktorurà?

E politikane deciziaqe fàktorurà šaj te labàrel kadala dàte, anθar kodoja ke sikaven kasave vastne konsiderèndurà, savesθar trebal te inkerel i sèama anθ-o avutno vaxt, anθar so dikhel i elaboràcia, o keripen thaj o opraldikhipen e themutne strategienqo thaj e akcienqe planurenqo vaš i integràcia le rromenqi.

- Del pes atència k-o kotorliipen e čhavorrenqo k-el aktivitèturà vaš e angleškolutne? Kadala mapimata len anθ-o dikhipen o nakhipen anθar o jekhto siklàriplasqo nivèlo k-o dujto nivèlo? Del pes atència k-i školarizàcia le rromenqi, anθar savorre siklòvipnasqe nivèlurà, maj uzalutno anθ-el thema thaj thana kaj si jekh baro gin rromenθar?
- Kana vakàrel pes palal o bibutàrimos, del pes atència k-o nivèlo e studienqo thaj k-e kadalenqe sajimata? Si azbajle e nanaimata pàrdal i formàcia?
- Si line anθ-o dikhipen riga phande e kheresqe, savenθe le rromenqe trebaimata si maj bare, sar o vestipen e thanesqo thaj o akcèso k-el bazutne lokhàrimata (i andrutni kiravlin, i andrutni xindelin, o zaji/ i andrutni nanàrlin, o thavdipen)?
- Del pes atència k-o lačhàripen e sastipnasqo le rromenqo thaj k-o barabar akcèso anθ-i sastipnasqi asistència?
- E strategije te maren o ćorrimos si dine vaš le rroma "eksplicito, tha' na eksklusivo" thaj len anθ-o dikhipen odobor le rromenqe trebaimata, kozom le gazenqe trebaimata?
- Del pes atència, generalosθe, k-o trebaipen te marel i diskriminàcia thaj o xolipen mamuj le rroma thaj te lačhàrel o akcèso k-o siklàripen, k-el butàqe thana, k-el khera thaj k-el sastipnasqe sevimata?
- Le mamujdiskriminaciaqe politike, le mapimata te baràren o gràdo e kovlàriplasqo vaš le mujalutne xakaja thaj le mekanismurà dikhindoj e atakipnasqe droma, si kasave anderàrde, sar te kerel jekh trujalipen, savesθe le zenen si len pativ ke šaj te raportisaren o mamujdiskriminaciaqo phiravipen thaj o bipativipen e bazutne xakajenqo?

Vaš te ciknàrel e ververimata maškar i situàcia le rromenqi thaj le gazengi, avela musajutno te thovel pes anθ-i aplikàcia e themutne strategije eficienciaqa. Vaš te avel anθ-o dikhipen i eficiència le strategienqi thaj te mapinel e registrisarde progrèsurà, trebal te keren pen zorale dikhipnasqe labne.

FRA palemkerela dujvar o sondàžo, paše intervalosθe thaj k-o agor e procesosqo I Euròpa 2020, diindoj zorale komparativutne dàte save inkerena e EU institùcie thaj le thema somdasne EU anθ-o so dikhel o mapipen e andrexramosarde progresurenqo. Anθ-i kadaja periòda, FRA sombutikerela e somdasne themenqa thaj avere mujalutne aktorurenqa k-ašte baràrel nište dikhipnasqe metòde save te šaj te den jekh komparativo analiza e situaciaqi le rromenqi p-o sasto EU than.

Avutne informàcie:

FRA buti šaj te avel arakhli p-i patrin:

http://fra.europa.eu/fraWebsite/roma/roma_en.htm

FRA – Europutne Khethanipnasi Agencia vaš Temelutne Xakaja

Schwarzenbergplatz 11 ■ 1040 Vienna ● Austria ▲ T +43 (1) 580 30 - 0 ■ F +43 (1) 580 30 - 699 ● fra.europa.eu ▲ info@fra.europa.eu

[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights) ■ twitter.com/EURightsAgency